

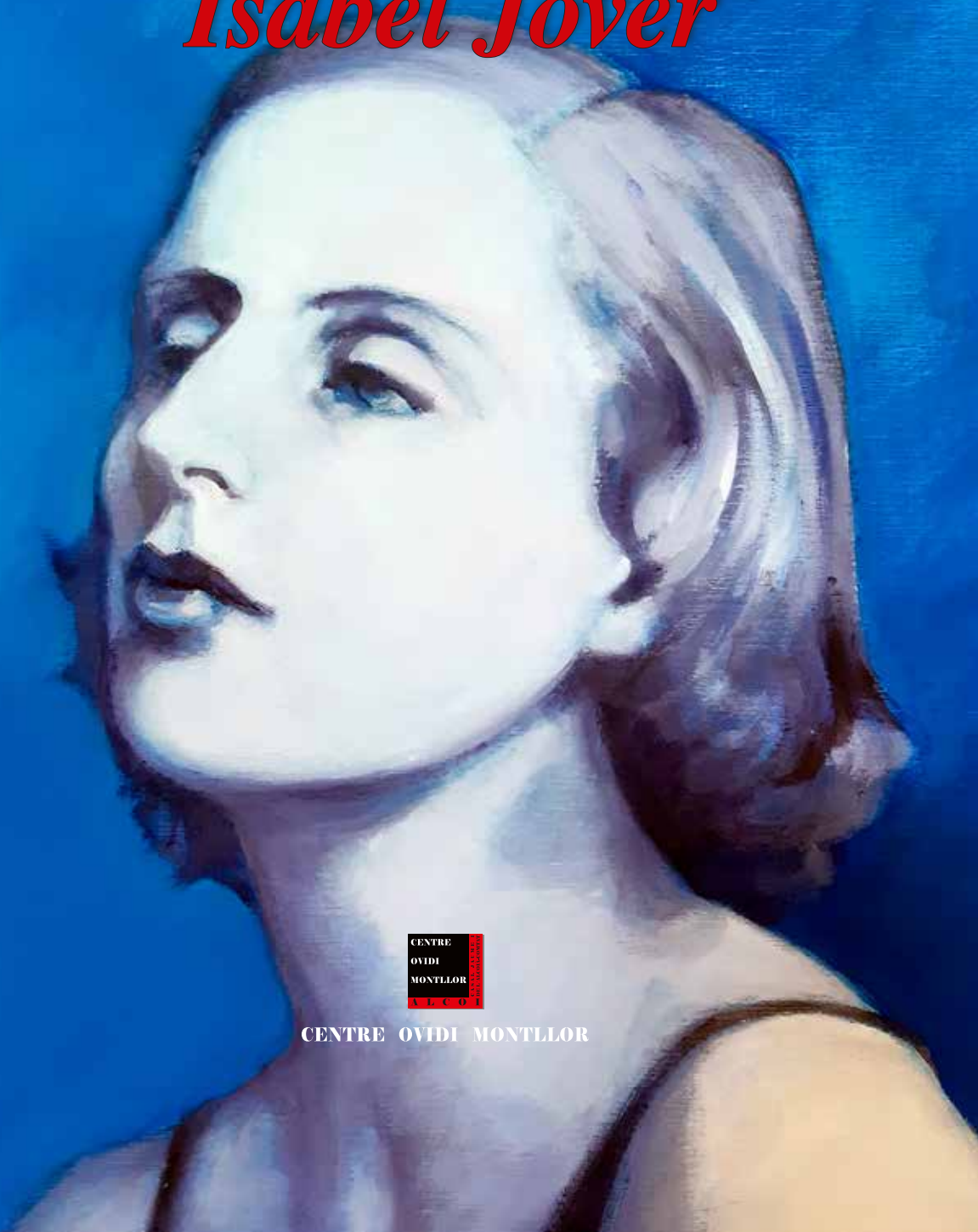
ISABEL JOVER

OBLIDADES PER LA HISTÒRIA

Isabel Jover

CENTRE OVIDI MONTLLOR

ISABEL JOVER

OBLIDADES PER LA HISTÒRIA

Isabel Jover

CENTRE OVIDI MONTLLOR

ARTS PLÀSTIQUES

CONSELL ASSESSOR:

Armand Alberola
Manuel Boix
Romà de la Calle
Fernando Castro
Carles Cortés
Tomàs Llorens
Miquel Navarro
Santi Pastor
Wences Rambla
Isabel-Clara Simó
Josep Sou
Feliu Ventura
Vicent M. Vidal

DIRECCIÓ:

Antoni Miró

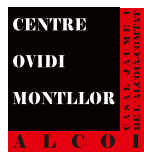
Autor: Antoni Miró

Títol: Faré vacances 2012

Tècnica: Corten 500x240x42

Lloc: Passeig Ovidi Montllor

Col·labora i Patrocina:

Sabadell
Fundació

© AMB-DISSENY

© CENTRE OVIDI MONTLLOR

© DELS AUTORS

EDITA:

AJUNTAMENT D'ALCOI

MAQUETACIÓ: AMB i AGA

DIPÒSIT LEGAL: A 526-2019

GRÀFIQUES ALCOI S.L.U.

ELS AUTORS CEDEIXEN VOLUNTARIAMENT ELS DRETS DE REPRODUCCIÓ

I N T R O D U C C I Ó

Quan amb 15 anys vaig començar a estudiar Belles Arts, sempre m'estranyava que als llibres d'història de l'art no hi figuressin dones artistes. Solament algunes obres de Mary Casatt o de Berthe Morrisot es deixaven entreveure a algun que altre llibre d'Impresionisme. Amb el temps m'he adonat de la injustícia que això representava, ja que he pogut comprovar que no és que no existissin dones artistes, és que, o bé se les ignorava, o bé les seves obres eren atribuïdes a algun artista masculí contemporani, tot i el gran èxit que algunes d'elles van arribar a assolir a la seva vida.

Durant segles s'ha escrit sobre art i artistes, sense atorgar a les dones el lloc que els hi corresponia. Però el cert és que malgrat els impediments als que s'hi van veure sotmeses, elles van arribar a crear obres dignes de qualsevol gran artista sense distinció de gènere, i penso que aquest fet, els hi atorga encara molt més mèrit.

Malgrat que en aquest segle XXI encara queda molt per fer en relació a la igualtat de tracte envers les dones, mica en mica comencem a adonar-nos del gran mèrit d'aquestes artistes que ens van precedir i que van ser tan injustament tractades per la societat i pels historiadors.

Aquests vint i dos retrats que ara presento volen ser la meva petita contribució i el meu homenatge a totes aquelles dones artistes que van viure i crear en temps difícils, amb l'esperança que mai més es tornin a repetir aquelles condicions.

ISABEL JOVER

SOFONISBA ANGUISSOLA

Cremona, 1532 - Palerm, 1625

Considerada la millor dona artista del seu temps, Sofonisba Anguissola fou la primera pintora professional o d'èxit del Renaixement. Tot i haver estudiat amb pintors professionals, no va tenir mai la possibilitat de dibuixar el cos humà del natural, ni d'estudiar anatomia, ja que en aquells moments es tenia per impropï d'una dona.

Als 22 anys Sofonisba viatjà a Roma, on conegué Miquel Àngel, el qual, reconeixent el seu talent, li va proporcionar ensenyament i consells de manera informal durant dos anys.

Sofonisba es va especialitzar en el retrat. El 1558 va pintar el duc d'Alba a Milà, i aquest la va introduir a la cort espanyola, on va exercir com a pintora de cambra del rei Felip II.

La seva obra va tenir una gran influència en les generacions d'artistes posteriors, i el seu èxit també va obrir el camí a un gran nombre de dones artistes. Però malgrat aquest reconeixement, la celebritat desaparegué després de la seva mort, i les seves obres van ser atribuïdes a pintors masculins com Alonso Sánchez Coello, Zurbarán, Tiziano o el mateix Greco.

ARTEMISIA GENTILESCHI

Roma, 1593 – Nàpols, 1654

Filla del també pintor Orazio Gentileschi, aquesta artista barroca va créixer al taller del seu pare on, a més de pintar, s'hi feien classes i s'hi estudiava el cos humà i l'anatomia. Això va permetre a Artemisia introduir-se en un camp prohibit a les dones de l'època.

Gentileschi s'especialitzà en grans quadres de temàtica bíblica i històrica on els protagonistes són quasi sempre dones fortes i violentes: *Judith matant Holofernes*, *Cleopatra suïcidant-se*, etc. Aquesta especial "venjança" contra els homes era conseqüència d'haver estat violada per un col·lega del seu pare i d'haver sofert, per aquest motiu, judici i fins i tot tortura.

Va dedicar tota la vida a la pintura. Els millors col·leccionistes europeus cobejaven els seus quadres, participava en els cercles intel·lectuals i era considerada una excel·lent artista, però quan va morir va faltar temps perquè els seus quadres fossin atribuïts al seu pare, a Caravaggio i a altres pintors masculins.

ANGELIKA KAUFFMANN

Coira, Suïssa, 1741 - Roma, 1807

Nascuda a Suïssa, aquesta pintora neoclàssica va créixer a Àustria, d'on era originària la seva família. El seu pare, Johann Josef Kauffmann, era un pintor mediocre i sense fortuna, però va saber educar molt bé la seva filla, que era intel·ligent i precoç.

Angelika va aprendre italià, alemany, anglès i francès, i mostrava un gran talent també per a la música, però en el que progressava més era en la pintura. Als 12 anys ja era famosa i retratava personatges de la noblesa i de l'església.

Va viatjar sovint a Itàlia, on sempre va ser molt ben acollida i apreciada, i més tard a Londres, on es va instal·lar durant un període de divuit anys, convivint amb l'alta societat anglesa i retratant fins i tot la família reial. També va conèixer el pintor Sir Joshua Reynolds, amb qui, juntament amb altres socis, va fundar la Royal Academy de pintura i escultura, on Angelika va exposar les seves obres.

Angelika Kauffmann va tornar a Roma, on va morir amb tots els honors, i al seu funeral dos dels seus millors quadres van acompanyar el seguici, tal com s'havia fet amb el pintor Rafael.

NANNERL MOZART

Salzburg, 1751 - 1829

Era quatre anys i mig més gran que el seu germà, l'extraordinari Wolfgang Amadeus Mozart. El seu pare Leopold, violinista i pedagog, va encarregar-se tant de la seva educació com de la del noi, però cal dir que els objectius que va tenir per a l'un i per a l'altra van ser molt diferents. A Leopold no li va interessar mai potenciar la creativitat de la seva filla.

La fugaç carrera artística de Nannerl, sempre acompanyada del seu germà, va començar a principis de l'any 1762, quan tenia 10 anys, a la cort de Maximilià III a Munic, on es va iniciar la primera d'una sèrie de gires concertístiques en les quals els prodigiosos germans captivaven el públic amb les seves brillants i increïbles interpretacions. Aquesta etapa va durar fins que Nannerl va fer 17 anys, ja que no estava ben vist socialment que una senyoreta s'exhibís públicament i que posés en perill l'honor de la família.

Nannerl sempre va respectar l'autoritat paterna, però se sap que, malgrat tot, ella va escriure música. Malauradament, no s'ha conservat cap de les seves partitures. Es coneix que van existir gràcies a les referències que apareixen a la correspondència que van mantenir els germans al llarg dels anys i, dels comentaris de Mozart es dedueix que les composicions de Nannerl eren apreciades i lloades per ell.

FANNY HENSEL MENDELSSOHN

Hamburg, 1805 - Berlín, 1847

Fanny Mendelssohn va ser la primogènita d'una família jueva il·lustre i rica. Tant ella com el seu germà Fèlix van rebre una sòlida formació musical. Fanny era considerada pels seus professors fins i tot superior a Fèlix, i encara que els prejudicis socials de l'època hi jugaven en contra, la seva voluntat i la consciència de la seva vàlua van fer que continués practicant la música. Malgrat l'oposició del seu pare, Fanny componia i les seves obres eren molt ben acollides.

El pintor Wilhelm Hensel, amb qui Fanny es va casar l'any 1829, la va encoratjar sempre a compondre i a donar a conèixer la seva obra, però, contràriament, en aquells moments, el seu germà Fèlix, ja reconegut com a compositor, i tot i valorar molt l'obra de Fanny, s'hi oposava estrictament, al·legant que era inacceptable que una dona de classe alta tingués ambicions professionals.

Malgrat aquestes contradiccions, quan Fanny va morir als 41 anys d'un atac cerebral, va deixar una àmplia producció de 466 obres, 200 de les quals eren lieds, comparables en nombre i qualitat als de Schubert, Schumann o Brahms. Malauradament, la major part d'aquestes obres resten sense publicar en biblioteques i arxius privats.

CLARA SCHUMANN

Leipzig, 1819 - Frankfurt, 1896

Compositora i pianista excel·lent, Clara Wieck va ser educada pel seu pare Friedrich Wieck, reconegut professor de piano. Va debutar a la Gewand Haus de Leipzig quan només tenia nou anys, i quan en tenia divuit ja era reconeguda com a virtuosa a la cort de Viena. Aclamada pel públic, va ser la gran pianista del segle XIX. A més, va ser també una gran compositora, encara que ella mateixa no s'ho va acabar de creure mai, pensant que no li corresponia pel fet de ser una dona.

L'amor que la va unir en matrimoni a Robert Schumann va aportar grans canvis a la seva vida, uns canvis que li van dificultar la tasca de compositora. Clara va tenir vuit fills, i va haver de suportar la malaltia mental del seu home, el seu intent de suïcidi i finalment la seva defunció. Malgrat tot, Clara va continuar la seva carrera com a intèrpret, introduint el seu marit en els circuits de l'elit europea i difonent la seva música fins i tot després de mort.

Malgrat la qualitat de les composicions de Clara Schumann, ella va posar sempre el seu talent al servei dels homes: primer, del seu pare; després, com a intèrpret, de Franz Liszt, de Robert Schumann i, més tard, de Johannes Brahms.

ELIZABETH NOURSE

Ohio, 1859 - París, 1938

Pintora de retrats i paisatges, precursora de la Pintura Realista Social. Era considerada pels seus contemporanis com “el primer pintor femení d’Amèrica” i també com “el degà de pintores americanes a França”. Va ser la primera dona dels Estats Units admesa a la “Société Nationale des Beaux Arts”, i va tenir l’honor de què el govern francès li comprès un quadre per a la seva col·lecció permanent al Museu de Luxemburg. També va treballar la pintura decorativa i l’escultura. Avui es poden veure alguns dels seus treballs al Museu d’Art de Cincinnati.

Elizabeth Nourse va ser una de les anomenades “Noves Dones del segle XIX”, artistes ben preparades i amb èxit que no van voler casar-se mai, com ara Ellen Day Hale, Mary Cassatt, Elizabeth Coffin o Cecília Beaux. De fet, Hale, Nourse i Coffin van crear autoretrats impressionants, representant-se com a dones enèrgiques, auto-confiants i realitzades.

LOU SALOMÉ

S. Petersburg, 1861 - Göttingen, Alemanya, 1937

Lou Salomé va néixer amb una capacitat intel·lectual poc comuna, als 17 anys ja havia començat a estudiar teologia, filosofia, religió i literatura francesa i alemanya. Més tard va viatjar a Zuric i a Roma.

Malgrat que no era partidària del matrimoni, Salomé es va casar amb el professor de lingüística Friedrich Carl Andreas, una unió que va durar des del 1887 fins a la mort d'ell, el 1930.

Al llarg de la seva vida va relacionar-se amb homes com l'escriptor Paul Ree, el filòsof Friedrich Nietzsche, el poeta Rainer M. Rilke i també el psicoanalista Sigmund Freud. Quan Lou va conèixer a aquest últim l'any 1911 es va sentir, tot seguit, atreta per la psicoanàlisi, essent una de les poques dones que van ser admeses en aquest cercle a Viena. A partir de l'any 1915, va començar a passar consulta psicoanalítica a la ciutat alemanya de Göttingen.

Lou Salomé va ser una escriptora prolífica, autora de diverses novel·les, assajos i altres obres. La importància del seu llegat radica en el fet que és capaç de crear una reflexió totalment original, partint de la filosofia nietzscheana i de la psicoanàlisi freudiana, amb un estil únic. El seu pensament és tan potent i creatiu que li atorga per dret propi un lloc a la història.

CAMILLE CLAUDEL

Villeneuve, França, 1864 - Montdevergues, 1943

Camille Claudel va començar a fer escultures pel seu compte quan només era una adolescent. Als 12 anys va crear un conjunt amb argila tan remarcable que va cridar l'atenció dels artistes de la localitat on vivia.

Camille va anar a viure a París. Als 19 anys va conèixer l'escultor Auguste Rodin amb el qual va mantenir una relació amorosa i artística durant més de deu anys. Camille havia entrat a treballar a l'estudi de Rodin en qualitat d'aprenenta, però ella ja comptava amb un llenguatge propi. És segur que ell va influir en ella, però també és molt probable que Camille influís en ell, car la dècada que van treballar junts va ser la més creativa de l'escultor.

L'any 1893 Camille trencà la relació amb Rodin, encara que van continuar veient-se fins al 1898. A partir d'aquest moment les dificultats que va trobar per mantenir-se i continuar esculpint tota sola van ser insostenibles. Camille va caure en una mena de psicosi paranoica. Va tancar-se a casa sense veure ningú, desconfiant de Rodin i trencant amb un martell les obres que anava fent per evitar que ell se'n aprofités.

L'any 1913 morí el seu pare sense que ella se n'assabentés. Aleshores, la seva mare i el seu germà, l'escriptor Paul Claudel, la van tancar en un psiquiàtric, lluny de París, d'on no va sortir mai més, malgrat els informes positius i les recomanacions dels metges. L'any 1943 morí la gran escultora Camille Claudel. Havia passat trenta anys tancada, lluny del seu somni.

ELSA VON FREYTAG-LORINGHOVEN Swinemünde, Polònia, 1874 - París, 1927

Artista dadaïsta d'avantguarda, Elsa Hildegard Plötz va ser pintora, escultora, performer i poetessa. Va estudiar Art a Dachau, prop de Munic.

Després d'uns quants canvis de residència i d'haver-se casat i divorciat un parell de vegades, l'any 1913 s'uní en matrimoni a Nova York amb el baró Leopold von Freytag-Loringhoven.

Avui en dia s'ha arribat a la conclusió que algunes obres atribuïdes a altres artistes de l'època, en realitat pertanyen a la baronessa. Una és *Déu*, del 1917, que es conserva al Museu d'Art de Filadelfia i que durant molts anys es va atribuir a Morton Livingston Schamberg. També sembla ser el cas de la famosa peça atribuïda a Marcel Duchamp, *Fontaine*, un urinari que segons Irene Gammel correspon molt més a l'estil de la baronessa que al de Duchamp. A més, en una carta del 1917 Duchamp explica a la seva germana Suzanne que una amiga seva li ha enviat "l'orinal" perquè el presenti a l'exposició de la Societat d'Artistes Independents.

La revista *Little Review* presentava la baronessa com l'única persona del món que vestia dadà, estimava dadà i vivia dadà, però el dadaïsmes va menysprear el rol artístic de les dones i diluï els seus treballs en gestos d'acompanyament.

Després de la seva mort, que fou el 15 de desembre de 1927 a París, va ser pràcticament desconeguda durant dècades, fins que es va trobar un manuscrit amb les memòries que va escriure en un psiquiàtric de Berlín dos anys abans de morir.

MARÍA LEJÁRRAGA

S. Millán de la Cogolla, 1874 - Buenos Aires, 1974

L'any 1899, quan María de la O Lejárraga va publicar la seva primera obra, *Cuentos breves*, signada amb el seu propi nom, pensava que tindria bona acollida, però no va ser així. Eren temps difícils per a les dones.

A partir d'aquell moment, va decidir que no signaria mai més les obres amb el seu nom i es va amagar darrere del nom del seu marit, Gregorio Martínez Sierra, una determinació que li va brindar a ell, incapaç d'escriure res interessant, la fama literària. Gregorio, per altra banda, tenia un caràcter emprenedor i va fundar diverses empreses editorials, i fins i tot una companyia teatral.

María s'encarregava d'escriure tot el que fes falta, tant teatre com obres literàries de tot tipus. Paradoxalment, perquè tot anava signat per ell, també publicà llibres defensant la igualtat de la dona. Aquesta col·laboració literària va continuar fins i tot després de la seva separació matrimonial.

El 1947 es va assabentar de la mort de Gregorio, i el 1950 va prendre la determinació de fer les Amèriques. Primer Nova York, després l'Argentina, on va escriure dos llibres importants, *Una mujer por caminos de España* i la seva autobiografia, *Gregorio y yo. Medio siglo de colaboración*. Va morir a l'Argentina poc abans de fer els 100 anys.

Havia de passar un segle perquè sortís a la llum la veritat de la vida i l'obra de María Lejárraga.

LLUÏSA VIDAL

Barcelona, 1876 - 1918

Pintora, dibuixant i il·lustradora, va formar part de la jove generació d'artistes modernistes catalans, juntament amb Joaquim Mir, Juli González, Ricard Canals, Josep Maria Sert, Xavier Gosé, Oleguer Junyent, Ramon Pichot i el jove Picasso.

Havia nascut en una família benestant i culta de Barcelona. El pare, Francesc Vidal, regentava un obrador i una botiga dedicada a les arts aplicades i decoratives. La Lluïsa es va educar amb el seu pare. Des de petita l'acompanyava a l'obrador. Va tenir uns quants professors de pintura i dibuix i va anar a perfeccionar els seus estudis d'art a París.

Lluïsa Vidal va ser l'única dona reconeguda de la seva època que es va dedicar professionalment a la pintura i també l'única que havia estudiat a París. Els crítics sempre van lloar l'extraordinari talent "masculí" de Lluïsa amb el seu domini absolut del dibuix i la força i veracitat del color.

També va formar part dels projectes més importants del moviment feminista, encapçalats per la periodista Carme Karr i la pedagoga Francesca Bonnemaison, col·laborant amb il·lustracions en revistes com *Feminal* i *La Il·lustració Artística*.

Lluïsa Vidal va gaudir de reconeixement en vida, però la seva figura va quedar oblidada a la seva mort, l'any 1918, víctima de la gran pandèmia de grip espanyola que assolava el món. Algunes de les seves obres, com el retrat de la dona de Miquel Utrillo, es van atribuir a Ramon Casas.

ALMA MAHLER

Viena, 1879 - Nova York, 1964

Compositora des dels nou anys, quan en tenia vint ja havia escrit un centenar de lieds i era també una pianista de talent. Amb 21 anys va casar-se amb el compositor Gustav Mahler, vint anys més gran que ella, però abans de fer-ho Mahler li va deixar les coses clares en una carta on li treia del cap la idea de continuar la seva carrera artística: “Tu només has de tenir una sola professió, i és la de fer-me feliç”. Alma, després de pensar-s’ho bé, va acceptar i va assumir el repte.

Les tasques de mestressa de casa i ajudant del seu marit la van anar sumint en una gran monotonia, que va acabar en tragèdia. Quan va morir la seva primera filla, el matrimoni va entrar en crisi. Malgrat tot, Alma va decidir quedar-se amb Gustav i va estar amb ell fins a la seva mort, l’any 1911. En aquell moment, Alma tenia només 31 anys però no va trobar la manera de tornar a començar a compondre.

Es va tornar a casar dues vegades més, la primera amb l’arquitecte fundador de la Bauhaus, Walter Gropius, i la segona amb el novel·lista d’origen jueu Franz Werfel. Amb ell, mentre els alemanys envaiïen Àustria el 1938, va fugir primer a França i després a Nova York.

Quan Werfel va morir, l’any 1945, Alma va publicar les cartes de Mahler i també les seves pròpies memòries.

VANESSA BELL

Londres, 1879 - Chaleston, 1961

Una de les introductores de l'Impressionisme a Anglaterra, germana gran de Virginia Wolf, i membre destacat del grup de Bloomsbury.

Avui, passat el temps, Vanessa és per fi reconeguda com una de les retratistes més influents del segle XX, i com una innovadora artista que va introduir noves inquietuds en el camp de la pintura anglesa i també europea. A més, va ser una de les primeres experimentadores de la fotografia.

Però també en l'àmbit social va ser pionera, posant de relleu les antiquades idees victorianes sobre la fèrria educació dels nens i reivindicant el pacifisme com a únic camí pel desenvolupament dels pobles. També en el camp dels sentiments i la sexualitat va ser innovadora, com una autèntica antecessora del moviment Queer i de la llibertat sexual.

AUGUSTA SAVAGE

Florida, 1892 - Saugerties. New York, 1962

Augusta Savage va començar a esculpir a la dècada de 1900, quan encara era una nena. L'argila formava part del paisatge a la seva ciutat natal Green Cove Springs, a Florida.

El seu talent com a esculptora la va portar fins a New York on va formar part de l'escena artística del "Renaixement de Harlem".

Recordada per molts com una talentosa esculptora i activista apassionada que va lluitar contra la injustícia i la discriminació racial. El Centre d'Investigació de la Cultura Negra va fer una exposició amb dinou de les seves obres l'any 1988, però queda poc del seu considerable treball. Malgrat tot, Savage segueix sent, probablement, l'escultora negra més influent del segle XX. Els seus esforços van servir per aplanar, sens dubte, el camí de moltes altres artistes com ella.

PAN YULIANG

Yangzhou, 1895 - París, 1977

Considerada una de les primeres pintores xineses que va utilitzar les tècniques de la pintura occidental, Pan Yuliang va ser una més entre els artistes xinesos que, impulsats pel moviment polític i social xinès del 4 de Maig de 1919, van viatjar a Europa amb la missió de conèixer de primera mà els diferents estils artístics que s'estaven realitzant a Occident, per després tornar a Xina i obrir acadèmies on els alumnes tinguessin l'oportunitat d'aprendre aquestes tècniques.

Pan Yuliang havia nascut al si d'una família molt pobre. Quan els seus pares van morir ella tot just tenia 14 anys i va quedar a càrrec del seu oncle que, com no podia mantenir-la va decidir vendre-la a un prostíbul. Però el destí va permetre que Pan Zanhua, un ric funcionari del govern s'enamorés d'ella i decidís comprar-la al prostíbul i fer-la la seva segona esposa.

Malgrat l'èxit que el seu treball va tenir a Occident, a Xina Pan Yuliang es va mantenir pràcticament desconeguda durant tota la seva vida. Després de la seva mort, però, les autoritats xineses la van reconèixer com una de les artistes més importants de la seva generació. Actualment la Galeria Nacional d'Art de Beijing mostra una extensa col·lecció de les seves obres.

NANCY CUNARD

Neville Holt (Anglaterra), 1896 - París, 1965

Única descendent de la companyia naviliera Cunard, Nancy va ser escriptora, poetessa, editora, traductora i periodista, però el que més la defineix és el fet d'haver abandonat la vida privilegiada que corresponia a una senyoreta de l'alta societat, per dedicar-se a la lluita permanent contra la injustícia social.

Després d'un breu matrimoni l'any 1917, Nancy es va traslladar a París i més tard a Normandia on fundà l'editorial Hours Press, que va publicar obres d'autors novells. L'any següent, estant a Venècia, conegué el músic de jazz afroamericà Henry Crowder, amb qui va mantenir una llarga relació sentimental, fet que va provocar el trencament de relacions amb la seva mare. Crowder la va introduir en els problemes del racisme als Estats Units, i Nancy es va convertir en una activa lluitadora pels drets civils. El 1934 va escriure la seva antologia *Negre*, que contribuï a millorar les condicions de vida de la població negra.

Durant la Guerra Civil espanyola, Nancy va ser corresponsal del *Manchester Guardian*, col·laborant amb Pablo Neruda en la seva obra *Los poetas del mundo defienden al pueblo español*. Quan va acabar la guerra, va ajudar els refugiats a sortir d'Espanya. Després, durant la Segona Guerra Mundial, va col·laborar amb els aliats a Londres, mitjançant emissions de ràdio i fent treballs de traducció.

L'any 1965 va trobar la mort als carrers de París. Avui en dia poca gent la recorda.

TAMARA DE LEMPICKA

Varsòvia, 1898 - Cuernavaca, Mèxic, 1980

La pintura de Tamara combina un estil escultòric clàssic amb el cubisme i mostra unes dones emancipades i avançades al seu temps que irradien sensualitat. Aquest estil s'anomenaria més tard art-déco i va influir amb gran força els estils modernistes futurs, inclosos l'art pop i el còmic.

Tamara descobrí aviat la seva passió per l'art. Quan els seus pares es divorciaren, Tamara es traslladà a Sant Petersburg, a casa de la germana de la mare, molt ben acomodada a la societat russa. Allà, va conèixer l'advocat Tadeusz Lempicki, amb qui es va casar l'any 1916. Però l'octubre de l'any següent esclatà la revolució i van haver de marxar de Rússia com a exiliats. Es van establir a París, on més tard naixeria la seva única filla, Kizette.

Tamara va assistir a classes de pintura i va anar desenvolupant un estil propi, que aviat va començar a tenir gran èxit i popularitat. L'any 1927 va guanyar el seu primer premi amb diploma honorífic per l'obra *Kizette al balcó* a l'Exposició Internacional de Bordeus.

El 1929 Tamara es divorcià de Tadeusz, i el mateix any conegué el baró hongarès Raoul Kuffner de Diószegh, col·leccionista de la seva obra, amb el qual viatjà als Estats Units, i que més endavant es convertí en el seu segon marit. Aquesta gran pintora va morir plàcidament el 1980 a Cuernavaca, Mèxic, on s'havia traslladat feia uns anys.

MARUJA MALLO

Vivero, Lugo, 1902 - Madrid, 1995

Pintora de la denominada “avantguarda interior espanyola” i del primer i més brillant surrealisme, Maruja Mallo forma part de la Generació del 27.

El 1922, amb vint anys, aprofitant el trasllat de la seva família a Madrid, entrà a la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando, on va estudiar fins al 1926. L'any 1928, Ortega y Gasset li organitzà la primera exposició als salons de la *Revista de Occidente*, que va ser tot un esdeveniment a Madrid i el punt de sortida perquè Maruja Mallo fos jutjada per la seva obra i no per la seva condició femenina.

Va col·laborar amb Rafael Alberti fins a l'any 1931; va formar part, juntament amb Buñuel, Lorca i Dalí, d'un grup de creació en què els historiadors no la van incloure, malgrat que ella en va ser una part fonamental. L'any 1932 obtingué una beca per anar a París a ampliar estudis, i allà conegué René Magritte, Max Ernst, Joan Miró i Giorgio de Chirico. Participà en tertúlies amb André Breton i Paul Éluard, i allà va començar la seva etapa surrealista. També freqüentà Miguel Hernández, i es deuen a la seva influència les quatre composicions que el poeta va fer d'*El rayo que no cesa*, sota el nom *Imagen de tu huella*.

Maruja Mallo va ser una treballadora infatigable, amb un immens poder creatiu. Projectava tanta energia que ningú no se'n podia deslliurar. Exiliada durant la guerra civil, va tornar a Madrid l'any 1961, quasi com una desconeguda. Va continuar creant fins a la seva mort als 93 anys.

MARÍA TERESA LEÓN

Logroño, 1903 - Madrid, 1988

Espectora de l'anomenada Generació del 27, María Teresa León és un dels exemples més interessants de la participació intel·lectual i compromesa de les dones durant els anys de la República i posteriorment a l'exili.

María Teresa va aconseguir el doctorat en Filosofia i Lletres estudiant a la Institución Libre de Enseñanza, fundada per un grup de catedràtics separats de la Universitat per defensar la llibertat de càtedra.

Quan l'any 1929 va conèixer Rafael Alberti, va trencar el seu matrimoni i es va unir a ell sentimentalment. Més tard, el 1932, van contraure matrimoni civil. Van viatjar a Berlín, la Unió Soviètica, Dinamarca, Noruega, Bèlgica, Holanda i també als Estats Units, i van portar a terme nombroses iniciatives culturals, com la creació de la revista *Octubre*.

María Teresa León, amb més de vint llibres publicats, va ser també molt activa al teatre, com a actriu, autora, directora d'escena i assagista. Durant la Guerra Civil va ser secretària de l'Alianza de Escritores Antifascistas i fundadora de la revista *El Mono Azul*, i va participar activament amb la Junta de Defensa y Protección del Tesoro Artístico Nacional, que va traslladar les obres d'art del Museu del Prado i d'El Escorial durant la guerra.

Al final de la guerra, es van exiliar a França i més tard a l'Argentina, on van viure 23 anys. El 1977 van tornar finalment a Espanya. Morí a finals del 1988. Com ella va deixar escrit, "cuando estamos definitivamente seguros de ser nosotros, nos morimos... Qué lección de humildad".

MERET OPPENHEIM

Berlín, 1913 - Basilea, 1985

Aquesta artista germanosueïssa, que va treballar dintre del moviment surrealista i dadaista, va ser fotògrafa, pintora, dissenyadora, escriptora i model. Va néixer al barri berlinès de Charlottenburg, de pare alemany i mare sueïssa. Als 16 anys començà a estudiar pintura i als 19 es traslladà a París a completar els estudis a l'Académie de la Grande Chaumière.

Allà conegué Jean Arp i Alberto Giacometti, que la invitaren a participar en l'Exposició Surrealista del Saló dels Independents. En aquesta exposició va conèixer també André Breton, Max Ernst i Man Ray, per a qui va posar com a model de les fotografies més famoses d'art nu.

L'any 1936 creà la seva obra més coneguda, *Esmorzar de pell*, que va arribar a ser un dels objectes més coneguts del surrealisme i va ser adquirit pel Museu d'Art Modern de Nova York. L'any 1954 va fer el disseny del vestuari de l'obra teatral de Picasso *Le désir attrapé par la queue*.

A partir dels anys vuitanta començà a publicar escrits. El 1981 edità el conjunt de poemes *Sansibar*. El 1984 col·laborà en la revista d'art *Trou* i poc després publicà una altra sèrie de poemes.

Després de la seva mort per infart l'any 1985, es van organitzar algunes exposicions col·lectives i retrospectives del seu treball.

LEONORA CARRINGTON

Lancashire, Anglaterra, 1917 - Mèxic, 2011

Pintora surrealista i escriptora, als 19 anys va començar els estudis d'art. Va viatjar a París on va entrar en contacte amb el moviment surrealista i on va conèixer amb personatges com ara Joan Miró o André Breton. L'any 1938 Leonora va escriure un llibre de contes: *La casa de la por*, i va participar, juntament amb Max Ernst, a l'Exposició Internacional de Surrealisme a París i Amsterdam.

Leonora només tenia 20 anys quan va conèixer Max Ernst, que en tenia 47 i que a més estava casat. Malgrat això, van conèixer fins que ell va ser detingut i empresonat durant la guerra. Prèviament a l'ocupació nazi de França, uns quants pintors del moviment surrealista, entre ells Leonora, havien estat col·laboradors actius del moviment clandestí d'intel·lectuals antifeixistes.

Amb la inexorable invasió nazi, Leonora va patir una desestabilització psíquica i es va veure obligada a fugir a Espanya, on va ser internada en un hospital psiquiàtric a Santander per gestió del seu pare. L'any 1941 va fugir de l'hospital i va poder emigrar a Amèrica. Es va instal·lar definitivament a Mèxic, on es va casar amb Chiki Weisz, amic de Breton, i va conèixer Octavio Paz, Diego Ribera, Fridha Kahlo i la pintora espanyola Remedios Varo, amb qui va mantenir una llarga amistat.

Durant els anys vuitanta, Leonora va començar a fondre escultures de bronze representant les diverses realitats de la vellesa. D'altra banda, sempre va tenir interès per l'alquímia i pels contes de fades, que van ser motius recurrents a les seves obres. L'any 2005 va ser guanyadora del Premio Nacional de Ciencia y Artes, atorgat pel govern de Mèxic, ciutat on va morir als 94 anys.

I S A B E L J O V E R

Llicenciada en Belles Arts per la Universitat de Barcelona, la seva ciutat natal, Isabel Jover amplia estudis a Londres, Amsterdam i Brussel·les on s'estableix durant sis anys i obté diversos premis i distincions, com ara el Diploma i la Medalla del Consell Europeu d'Art i Estètica. Més tard es trasllada a Taipei, on durant un any i mig practica tècniques de pintura xinesa i pintura zen.

Al llarg de la seva trajectòria, ha realitzat nombroses exposicions individuals i col·lectives, arreu del món, i ha participat en diverses biennals i simposis internacionals d'art contemporani.

Durant la dècada dels 90 va establir contacte actiu amb la poesia visual i experimental, formant part de nombroses convocatòries i exposicions. Aquest fet va influenciar la seva pintura, integrant aquests diferents mons en un de propi.

La seva obra figura a diverses antologies de pintura, poètica visual i publicacions d'obra gràfica.

L'any 2014, al Centre de Poesia Visual de Peñarroya-Pueblonuevo, Córdoba, Isabel Jover va presentar un llibre d'artista: "Petit muntatge reparador de l'oblit" acompanyat d'una ponència sobre dones artistes injustament oblidades pels historiadors del seu temps.

Aquest treball va desembocar en una sèrie de retrats d'artistes femenines de diferents èpoques i països, totes elles relacionades amb les arts plàstiques, la música o l'escriptura i ignorades per la història de l'art pel sol fet de ser dones.

ISABEL JOVER

ALGUNES EXPOSICIONS INDIVIDUALS

- 1991 Antic Ajuntament de Tarragona, Tarragona.
1994 Associació de Poetes, Artistes i Performers, Barcelona
1994 Galeria Trànsit-Art, Barcelona
1994 Espacio Santo Domingo, Soria
1994 Esteban D. Show Room, Tarragona
1995 Can Cors, Celrà, Girona
1996 Sala d'Exposicions de la Caixa de Tarragona, El Vendrell, Tarragona
1997 "Art Infinitum est", Castell Medieval de La Bisbal d'Empordà, Girona
1999 Sala d'Exposicions La Marina, El Puig, València
2001 Sala d'Exposicions "Enmarca", Tarragona
2003 Comuna Baires Agora Club, Milano. Itàlia
2004 Sala Bernat, Barcelona
2005 Castell Medieval de La Bisbal d'Empordà, La Bisbal, Girona
2006 Hotel d'Entitats de Tarragona
2010 Sala Àgora. Tarragona
2012 Centre Pere Pruna, Barcelona.
2012 La Roca Foradada, Roda de Berà, Tarragona
2013 Sala Lluís d'Icart, Castell de Torredembarra, Tarragona
2016 Associació Bem Viver, Corsico, Milano, Itàlia
2018 La Cisterna del Vall, Alcanar, Tarragona
2018 /2019 Espai Francesca Bonnemaïson, Diputació de Barcelona
2019 Sala Portal del Pardo, El Vendrell, Tarragona

DONES ARTISTES OBLIDADES PER LA HISTÒRIA

PUBLICACIONS DEL CENTRE OVIDI MONTLLOR

- 2002 1. ANTONI MIRÓ. Sota l'asfalt està la platja. (o el Molinar)
- 2003 2. CHO SANG-HYUN. L'inexpressionisme (Itinerant 2003-2004)
3. JORDI VILA. El soroll de món.
4. MÓN D'ANTONI MIRO. (Itinerant 2003-2004)
5. DE PAPER. Col·lectiva. (Itinerant 2003-2004)
6. SENTO MASIA. Renasentisme (Itinerant 2003-2004)
7. EUSEBI SEMPERE. Serigrafies. (Itinerant 2003-2004)
- 2004 8. JOAN PERIS. Textures de temps.
9. L'OVIDI CANTANT. Imatges i texts.
10. ROC CANDELA. De dalt a baix.
11. BRUNO RINALDI. Les arrels d'Europa. (Itinerant)
12. ALCOLANS I NO. Col·lectiva.
- 2005 13. ART DELS 70. Col·lectiva. (Itinerant 2004-2005)
14. RAMON PÉREZ CARRIO. Paisatges de la Bretanya.
15. ANTONI MIRÓ. A l'Ovidi. (Itinerant)
16. AL VOLTANT DE L'OVIDI. Col·lectiva.
17. IMATGES DE L'OVIDI. Col·lectiva.
18. LLUIS SANUS. Anatomies i nova tauromàquia.
19. JOLANTA STUDZINSKA. Alcoi-Lublin.
- 2006 20. L'AIGUAFORT. Col·lectiva. (Itinerant)
21. DES DE L'HAVANA. Rafael Acosta i Alberto Sauri.
22. RAFAEL AMORÓS. Ser pensar fer conviure.
23. DAVID PASTOR. Hores i menuts.
24. PEP CANTÓ. Pintures d'un hivern obscur.
25. JOAN MIRÓ. Femmes.
26. EDUARD CORBÍ. L'altre jo L'altre Alcoi.
27. RAFAEL ARMENGOL. La Cambra degli Sposi.
- 2007 28. ENRIC M. PIERA. De la terra ignota, a la terra perduda.
29. ALEXANDRE SOLER. Somnis i malsons.
30. RAMON MOLINA. Finestres.
31. JOSEP GRAU GARRIGA. Dibuixar (Itinerant).
32. AURELIA MASANET. De lleugers paisatges dormits en l'aire.
33. BEATRIZ RICO. Cares i Creus.
34. MÓNICA JOVER CALVO. Paisatges en la memòria.
- 2008 35. NÚRIA FUSTER. Appomattox.
36. VANESSA PALACIOS I PASCUAL. Des de la intimitat.
37. MILA GÓMEZ I VITORIA. Joies del S. XX i XXI.
38. JOLANTA STUDZINSKA. Ciutats.
39. EDUARD. Xelo, a la memòria.
40. LASTRES. La pel·lícula del temps.
- 2009 41. Mª LLUÍSA PÉREZ. Des de la melangia de la memòria.
42. ARCADÍ BLASCO. Innovador de l'art i la tècnica ceràmica.
43. JOSEP SOU. El bosc de les paraules.
44. XAVIER PÉREZ VAQUER. Darrers Retrats.
45. XIMO CANET. Sàfira, canyella... diàlegs íntims amb les espècies.
46. JOAN BENNASSAR. Camí de Ilenaire.
- 2010 47. CHO SANG-HYUN Pintures-Monotips.
48. XAVIER CARBONELL. My son can do it, too.
49. GERARD GIMONA. Antologia personal.
50. MIQUEL MARTÍ I POL I ANTONI MIRÓ. Mirades creuades.
51. MATEU GAMON. L'instant de la llum.
- 2011 52. TOT RECORDANT VICENT MOYA. Homenatge.
53. JAUME ROCAMORA. Encast determinant.
54. ANGELA MALYSHEVA / FRANCESC PIERA. Caleidoscopi.
55. HANAMARO CHAKI. La cançó d'un somni.
56. JORDI VILA LLACER. Infinitud.
57. FERRAN GISBERT CARBONELL. Hores.
- 2012 58. JUST CUADRADO. En la memòria (homenatge).
59. CRISTINA ESCAPE. L'essencial és invisible.
60. OVIDI 70 ANYS. Antoni Miró.
61. D. MILLAN. Art Variat.
- 2013 62. ANTONI MIRÓ. Transeünts.
63. WENCES RAMBLA. Paisatges de la Ment.
64. ORFEU I PARIS. Ànimes perdudes.
- 2014 65. VANESSA PALACIOS. Mirades.
66. DAVID PASTOR. Vermell 24.
67. RUBEN FRESNEDA. Alfanumèrics
68. TINO PLA. Nus
- 2015 69. ART JOVE ALCOLÀ. Generació XXI (Homenatge a Ovidi).
70. Mª LLUÍSA PÉREZ I DIDAC BARQUERO. Mirades.
71. DORI CANTÓ. La bellesa i la vellesa.
72. NEUS BOU. Construcció de la identitat.
73. EDUARD CORBÍ. L'espai del silenci.
- 2016 74. VERÓNICA LORENZO. L'altra mirada.
75. L'OVIDIPOPULAR. 20 Aniversari. Antoni Miró.
76. XIMO CANET. Els colors de les paraules.
77. XAVIER MOLLÀ. Etèria.
78. CARTELLS TRACTAT D'ALMISRÀ. Col·lectiva.
79. PAU SELLES ALOS. Idea de paisatge.
- 2017 80. A. MONER/S. CARRATALÀ. Els cossos agredits.
81. JORDI VILA. Extracció.
82. JUANI RUIZ. Instants.
83. RODOLFO TORRES. Un home que fa en el Sud.
- 2018 84. METÀFORA. Encenalls de Poesia Visual.
85. LLUÍSSA FUSTER. Trajectòria artística.
86. PETER BURKE. Un món únic.
87. MAURE PASTOR. Construccions humanes.
88. MIQUEL NAVARRO. Dibuixos.
89. LLIBRES OBJECTE. Eines d'Art.
- 2019 90. INTANGIBLES. Col·lectiva.
91. INVISIBLES. Grup Matèrics.
92. EDUARDO MIER. Marea negra.
93. MARIA PENALVA. Brujas & Furias.
94. ISABEL JOVER. Oblidades per la Història.

**CENTRE
OVIDI
MONTLLOR**
ALCOI

**CÀTEDRA
ANTONI MIRÓ**
D'ART CONTEMPORANI
UNIVERSITAT D'ALACANT

ALICANT 03010 ALCOI
ALICANT 03010 OTOS

Sabadell
Fundació

OBLIDADES PER LA HISTÒRIA

Isabel Jover

Alcoi, 3 Desembre 2019 - 31 Gener 2020

Col·labora i Patrocina:

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

AJUNTAMENT D'ALCOI

ACCIÓ CULTURAL
DEL PAÍS VALENCIÀ

Sabadell
Fundació

CÀTEDRA
ANTONI MIRÓ
D'ART CONTEMPORANI
UNIVERSITAT D'ALACANT

AJUNTAMENT D'ALCOI
AJUNTAMENT D'OTOS